

«ՍԵՎԱՆԻ Խ.ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ»

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ -«< Բարոյական դաստիարակության նպատակն ու խնդիրները դասղեկի ժամին >>:

ԱՌԱՐԿԱ՝ Դասվար

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Ալվարդ Ավանեսյան

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ճամբարակ քաղաքի N1 հիմնական դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ներածություն-----էջ 2-3
2. Գլուխ 1. Բարոյական դաստիարակության նպատակն ու խնդիրները-----էջ 4-11
3. Գլուխ 2. ԴԱՍՂԵԿԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ և ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՍՂԵԿԻ ԺԱՄԻՆ _____ էջ 12-17
4. Եզրակացություններ-----էջ 18-19
5. Օգտագործված գրականության ցանկ-----էջ 20

ՆԵՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մատաղ սերնդի բարոյական դաստիարակությունը հասարակության հիմնական խնդիրներից է: Երեխան մտնում է բարդ բազմակողմանի աշխարհ, որում հանդիպում է ոչ միայն բարու և արդարության, հերոսության և նվիրվածության, այլև դավաճանության, անազնվության և անձնական շահերի: Անհրաժեշտ է կրթել և ձևավորել երեխայի աշխարհայացքը, երբ նրա կյանքի փորձը դեռ նոր է սկսում կուտակվել: Մանկության տարիներին է որոշվում անձի կողմնորոշումը, ի հայտ են գալիս առաջին բարոյական վերաբերմունքներն ու տեսակետները: Դպրոցը, լուծելով դաստիարակության խնդիրները, պետք է հենվի անձի բարոյականության վրա, օգնի յուրաքանչյուր աշակերտի որոշել իր կյանքի արժեքային հիմքերը, պատասխանատվության զգացում ձեռք բերել հասարակության բարոյական հիմքերը պահպանելու համար: Դրան կօգնի բարոյական կրթությունը, որը օրգանապես հյուսված է կրթական գործընթացի մեջ և հանդիսանում է դրա անբաժանելի մասը: Դպրոցին հանձնարարված է պատրաստել պատասխանատու քաղաքացի, ով կկարողանա ինքնուրույն գնահատել տեղի ունեցողը և իր գործունեությունը կառուցել իր շրջապատի մարդկանց շահերին համապատասխան: Այս խնդրի լուծումը կապված է սովորողի անձի կայուն բարոյական հատկությունների ձևավորման հետ:

Մեր ուսումնասիրության թեման՝ Բարոյական դաստիարակության նպատակն ու խնդիրները դասղեկի ժամին:

Ուսումնասիրության թեմայի արդիականությունը՝ ժամանակակից աշխարհում երեխան ապրում և զարգանում է շրջապատված նրա վրա ուժեղ և ազդեցիկ բազմաթիվ ազդեցության աղբյուրներով՝ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական, որոնք ամեն օր ընկնում են երեխայի փխրուն գիտակցության և զգացմունքների վրա, բարոյականության դեռևս ծագող ոլորտի վրա: Անկախ, առանց մանկավարժական աջակցության, նրա համար դժվար է կողմնորոշվել այս խնդիրներում, ուստի այսօր առավել կարևոր է դասղեկի ժամերին անդրադառնալ բարոյական դաստիարակությանը:

Հետազոտության նպատակն է՝ Ուսումնասիրել տարրական դպրոցում կրտսեր դպրոցականների բարոյական դաստիարակության խնդիրը արտադասարանական գործունեության մեջ՝ գիտամանկավարժական, հոգեբանական և մեթոդական գրականության մեջ.

- Ուսումնասիրել տարրական դասարանների ուսուցիչների փորձը արտադասարանական գործունեության մեջ բարոյական դաստիարակության կազմակերպման գործում.
- Բացահայտել և փորձնականորեն ստուգել տարրական դասարանների երեխաների բարոյական դաստիարակության մեթոդների համակարգի արդյունավետությունը արտադպրոցական գործունեության մեջ և վերլուծել արդյունքները.

Հետազոտության մեթոդներ. Դիտում, հարցում, թեստավորում, երեխաների գործունեության արտադրանքի վերլուծություն, մանկավարժական բարդ փորձ, ստացված տվյալների համակարգվածացում և վիճակագրական մշակում:

Հետազոտական աշխատանքը կազմված է բովանդակությունից, ներածությունից, 2 գլուխներից, եզրակացություններից և գրականության ցանկից:

Գլուխ 1

Բարոյական դաստիարակության նպատակն ու խնդիրները

Բարոյական դաստիարակության թեման շատ կարևոր է սովորողների համար, իսկ ինչ է իրենից ներկայացնում բարոյական դաստիարակությունը, որն է դրա էությունը և ինչու է անհրաժեշտ դա: Ժամանակին Վ.Ա. Սուխոմլինսկին ասում էր , որ անհրաժեշտ է զբաղվել երեխայի բարոյական դաստիարակությամբ, սովորեցնել «մարդ զգալու ունակություն»: Մեկ այլ մտածող գտնում էր, որ. «Ոչ ոք չի սովորեցնում փոքր մարդուն. Ամբողջ հարցը մեկում է՝ բարոյական կրթության շատ կարևոր օրինաչափության մեջ: Եթե մարդուն սովորեցնում են լավը, նա սովորեցնում է հմտորեն, խելացի, համառորեն, պահանջկոտ, արդյունքը լավ կլինի: Նրանք սովորեցնում են չարը , արդյունքը կլինի չար:»: Վ.Ա. Սուխոմլինսկին կարծում էր, որ «բարոյական համոզման անսասան հիմքը դրված է մանկության և վաղ պատանեկության տարիներին, երբ բարին և չարը, պատիվն ու անպատվությունը, արդարությունը և անարդարությունը հասանելի են երեխայի հասկացողությանը միայն վառ հստակության, դրա բարոյական նշանակության ապացույցի պայմանով»: նա տեսնում է, անում է, դիտում է »... Դպրոցը երիտասարդ սերնդի դաստիարակության համակարգի հիմնական օղակն է: Երեխայի կրթության յուրաքանչյուր փուլում գերակշռում է դաստիարակության սեփական կողմը: Երեխաները տիրապետում են պարզ բարոյական նորմերին, սովորում են դրանք հետևել տարբեր իրավիճակներում: Կրթական գործընթացը սերտորեն կապված է բարոյական դաստիարակության հետ: Ժամանակակից դպրոցի պայմաններում, երբ կրթության բովանդակությունը մեծացել է ծավալով և դարձել ավելի բարդ իր ներքին կառուցվածքում, կրթական գործընթացի դերը բարոյական դաստիարակության մեջ մեծանում է: Բարոյական հասկացությունների բովանդակային կողմը պայմանավորված է գիտական գիտելիքներով: Բարոյական գիտելիքն ինքնին ոչ պակաս կարևոր է դպրոցականների ընդհանուր զարգացման համար, քան որոշակի ակադեմիական առարկաների իմացությունը: Բարոյական կերպարի ձևավորումը տեղի է ունենում երեխաների բոլոր բազմակողմանի գործունեության ընթացքում (խաղեր, ուսուցում),

իրենց հասակակիցների հետ շփման իրավիճակներում, իրենցից փոքր երեխաների և մեծահասակների հետ: Այնուամենայնիվ, բարոյական դաստիարակությունը նպատակաուղղված գործընթաց է, որը ենթադրում է մանկավարժական գործողությունների բովանդակության, ձևերի, մեթոդների և տեխնիկայի որոշակի համակարգ: Դպրոցում դաստիարակության գործընթացը հիմնված է գիտակցության և գործունեության միասնության սկզբունքի վրա, որի հիման վրա հնարավոր է կայուն անհատական հատկությունների ձևավորում և զարգացում նրա գործունեությանը մասնակցությամբ:

Կրտսեր դպրոցականներն այսօր դրված են զարգացման բոլորովին այլ պայմանների մեջ, քան նրանց հասակակիցները 20-30 տարի առաջ: Հիմնական պատճառներն են՝ ինֆորմատիզացիան, վիրտուալ տիրույթում ազատ հաղորդակցումը, հասարակության անդամների արժեքային համակարգի փոփոխությունները, սոցիալականացման և դաստիարակության ձևերի բազմազանությունը, սոցիալականացման տարաբնույթ գործոնների և սուբյեկտների մեծ թիվը և այլն: Երեխայի վրա հսկայական ազդեցություն են գործում զանգվածային լրատվության տարբեր միջոցները, ինչպես նաև կրոնական դաստիարակությունը: Ժամանակակից կրտսեր դպրոցականը համացանցի տեղեկատվական տիրույթում անցկացնում է բավականին երկար ժամանակ: Դա, անկասկած, նպաստում է նրա տեղեկատվական կոմպետենցիաների զարգացմանը. երեխան, յուրացնելով նորը, ընդլայնում է իր հաղորդակցության շրջանակները, ծանոթանում է տարբեր կարծիքների, ձեռք է բերում տեղեկատվությունը համեմատելու և գնահատելու կարողություններ: Սակայն երեխաների այդ գործունեությունն ունի նաև բացասական կողմեր. նրանց անվերահսկելի այցելությունները կասկածելի համացանցային կայքեր, ծանոթությունն ու փոխշփումներն այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք դաստիարակության առումով ունեն անցանկալի հայացքներ, տեսակետներ ու հակումներ, հեռուստատեսային վիճելի հաղորդումների և ֆիլմերի դիտում, կասկածելի բարոյական արժեքներ քարոզող համակարգչային խաղեր: Ինչպես նկատում է ռուս մանկավարժագետ Ե. Ջեմյանսկայան, նկարագրված իրավիճակը լրջանում է այն պատճառով, որ երեխայի զարգացման տարիքային առանձնահատկությունների հետ կապված՝ դեռևս բավարար չափով զարգացած չեն : Դպրոցական դաստիարակության

վրա բացասական ազդեցություն է գործում դաստիարակների՝ անհատական զարգացման գաղափարով հրապուրվելը, երբ հաճախ անտեսվում է երեխաների սոցիալական փոխգործակցության, համագործակցության, հոգատարության ուղղությամբ սովորությունների դաստիարակության անհրաժեշտությունը: Այս և այլ պատճառների արդյունքում կրտսեր դպրոցականը ևս փոխվել է, ինչպես հասարակությունն ամբողջությամբ: Ժամանակակից սովորողը, որպես կանոն, ունի բնավորության հետևյալ գծերը՝ ավելի մեծ անկախություն, քան իր հասակակիցներն անցյալում, պարտականություններից ազատություն, քննադատական վերաբերմունք մեծերի հանդեպ, մտածողության այսրուպեականություն, հարուստ, սակայն չհամակարգված տեղեկացվածություն: Կարելի է արձանագրել, որ ժամանակակից կրտսեր դպրոցականներն ավելի տարբեր են: Նրանք առանձնանում են իրենց պահաջումներով, հետաքրքրություններով, ընդունակություններով, վարքային և իմացական մոտիվացիաներով, արժեքային կողմնորոշումներով, անձնական փորձով, գործելու պատրաստակամությամբ և այլն: Կրտսեր դպրոցը վերջին երեք տասնամյակներում կրել է էական փոփոխություններ՝ պայմանավորված կյանքի և հասարակության վերափոխումներով: Տարրական կրթության արդիականացման անհրաժեշտությունը ծագում է, երբ գիտակցվում է այն հակասությունը, որը գոյություն ունի կրթության արդյունքների նկատմամբ նոր պահանջների և իրական արդյունքների միջև, դեպի որոնց միտված են կրթական ծրագրերը: Դպրոցահասակ երեխան առավել ընկալունակ է զգայական-արժեքային, հոգևոր-բարոյական դաստիարակության նկատմամբ: Ընդ որում՝ կրտսեր դպրոցի դաստիարակության թերությունները չափազանց դժվար է հաղթահարել հետագա տարիներին, իսկ դաստիարակության բացթողումները կարող են պատճառ դառնալ անհատական զարգացման՝ օնտոգենեզի բացասական հետևանքների: Դրա համար ժամանակակից տարրական դպրոցում սկսել են առանձնակի ուշադրություն դարձնել հատկապես դաստիարակության խնդիրներին : Կրթության խորհրդային հարացույցից հրաժարվելը, որը կողմնորոշված էր դեպի անձնականի նկատմամբ հասարակական նպատակներ ընդգրկող գերակայությունը, հանգեցրեց այնպիսի մոտեցումների՝ փնտրտուքի, որոնցով հաշվի կառնվեին երեխաների անհատական պահանջումները՝ միաժամանակ նրանց մեջ ձևավորելով

հասարակության զարգացման համար անհրաժեշտ անձնային որակներ: Հայաստանի կրթության ոլորտում ծագեցին և ժողովրդականություն ձեռք բերեցին հումանիստական մանկավարժության և հոգեբանության գաղափարներ, որոնք մշակվել էին արտասահմանյան գիտնականների կողմից (Վ. Ֆրանկլ, Է. Ֆրոմ, Ա. Մալրու, Գ. Օլպորտ, Կ. Ռոջերս, Վ. Սատիր, Ու. Գլասսեր և այլք): Դա առաջադեմ գիտնականներին ու մանկավարժներին հնարավորություն տվեց իրենց ջանքերն համատեղել՝ ստեղծելու անձնային կողմնորոշված կրթության տեսական և մեթոդական հիմքերը:

Հումանիստական գաղափարների ազդեցության ներքո փոխվում է նաև տարրական դպրոցի աշակերտի վերաբերյալ մանկավարժական ընկալումը: Ուսուցման օբյեկտից նա վերածվում է կրթական գործընթացի սուբյեկտի և մանկավարժական պրակտիկայում ավելի լայնորեն են հաշվի առնվում նրա պահանջմունքները, հետաքրքրությունները. տարրական դպրոցի կրթական միջավայրը դառնում է ավելի ու ավելի երեխայակենտրոն: Համաշխարհային հանրության զարգացման տեմպերի արագացումը, հետարդյունաբերական հասարակությունից անցումը տեղեկատվական հասարակության և, հետևաբար, 21-րդ դարասկզբին յուրաքանչյուր երկրի կրթական ոլորտի նշանակալիության գիտակցումը հանգեցնում են հայկական կրթական համակարգի ակտիվ բարեփոխումների անհրաժեշտության գիտակցման, որն ուղղված է որակյալ կրթության հասանելիությանը և կրթական հաստատությունների գործունեության արդյունավետությանը: Հանրակրթության ՀՀ պետական չափորոշիչի համաձայն՝ տարրական կրթության հիմնական նպատակներն են սովորողի՝

- 1) մտավոր, հոգևոր և ֆիզիկական կարողությունների զարգացումը.
- 2) լեզվամտածողության, գրագիտության, տրամաբանության, աշխարհայացքային պատկերացումների հիմքերի ստեղծումը.
- 3) աշխատանքային նախնական հմտությունների ձևավորումը.
- 4) բարեկիրթ վարքի և կայուն արժեքահամակարգի հիմքերի ձևավորումը.
- 5) բարոյահոգեբանական, հայրենասիրական, գեղագիտական, էկոլոգիական և ֆիզիկական դաստիարակությունը և առողջ ապրելակերպի հիմքերի արմատավորումը միջին դպրոցում ուսումը շարունակելու համար պահանջվող կրթամակարդակի

ապահովումը: ¹Տարրական կրթության արդիականացումը տեղի է ունենում մի քանի ուղղություններով (Ն. Ֆ. Վինոգրադովա, Ա. Մ. Պիշկալո)՝ տարրական կրթության նպատակների փոփոխություններ, կրթության անընդհատականություն, տարրական կրթության բովանդակության նորացում: Անձնային-կողմնորոշված կրթությունը կրթական գործընթացի այնպիսի կազմակերպումն է, որը հիմնվում է սովորողների ու մանկավարժների անձնային փոխգործակցության վրա՝ ստեղծելով նպաստավոր պայմաններ սովորողների ինքնակրթության, ինքնորոշման, ինքնուրույնության և ինքնաիրացման ունակությունների զարգացման համար : Հայաստանի Հանրապետությունում տարրական կրթությունը զարգանում է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի «Կրթություն բոլորի համար» ծրագրի համատեքստում: Ըստ միջազգային այս կառույցի՝ կրթության առաքելությունն ամփոփվում է հետևյալ առաջնահերթ նպատակներում.

♦ **լայն տեսահորիզոնով ստեղծագործ անձի դաստիարակություն՝ մտավոր, գեղագիտական և ֆիզիկական դաստիարակության միջոցով.**

♦ **աշակերտների այնպիսի դաստիարակություն, որը նրանց կդարձնի ազատ և անկախ, ունակ՝ ինքնուրույն քննարկելու և պատասխանատվությամբ կատարելու իրենց պարտականությունները.**

♦ **դաստիարակություն՝ հիմնված հումանիզմի համընդհանուր սկզբունքների վրա՝ պահապանելով սեփական մշակույթը և հարգելով այլոց մշակույթների յուրահատկությունները:** Հենց այս գաղափարների վրա է տեղի ունենում հայկական կրթական համակարգի արդիականացումը: Կարևորագույն խնդիր է դառնում դպրոցի դաստիարակչական ներուժի հզորացումը, սովորողների հանդեպ անհատականացված հոգեբանա-մանկավարժական մոտեցման ապահովումը: Դաստիարակությունն այսօր ընկալվում է որպես երեխայի և մեծահասակի նպատակաուղղված փոխգործակցություն, որը նախատեսում է նրանց համատեղ գործունեությունը՝ դաստիարակվողի կողմից հասարակության մշակութային արժեքների յուրացման և նրա անձի ինքնաիրացման նպատակով: Այս սահմանման մեջ ընդգծվում են դաստիարակության հետևյալ առանձնահատկությունները.

---

¹ ՏԵՄ՝ ՀՀ պետական չափորոշիչ

♦ մանկավարժների և աշակերտների միջև սուբյեկտ-սուբյեկտ հարաբերության անհրաժեշտությունը.

♦ ուղղվածություն դեպի երեխայի հոգևոր-բարոյական զարգացումը, մարդկության մշակութային արժեքների ըմբռնումը և դրանք որպես սեփական արժեհամակարգի մասի ձևավորումը.

♦ զարգացման և ինքնաիրացման գործընթացում դաստիարակվողի կենսափորձի վրա հիմնվելը.

♦ զգացմունքները անձի արժեքային-մոտիվացնող կողմ դարձնելը, որը խթանում է նրա գործունեությունը և վարքը

. ♦ դաստիարակվողի անհատական հաջողությունների նշանակությունը դաստիարակության արդյունավետացման մեջ: Դաստիարակության կազմակերպման առանձնահատկությունները պայմանավորված են տարիքով: Մանկավարժագիտության մեջ ընդգծվում է դպրոցական կրտսեր տարիքի զգայունությունը մեծահասակների դաստիարակչական ազդեցության նկատմամբ, այդ պատճառով շատ կարևոր է բավարար ուշադրություն դարձնել տարրական դպրոցում դաստիարակչական աշխատանքին: Տարրական դպրոցը երեխայի կյանքում առանձնահատուկ փուլ է, որ կապված է երեխայի կողմից նոր՝ աշակերտի սոցիալական դերի ընդունման և յուրացման հետ, ինչպես նաև աշակերտի՝ նոր սոցիալական դիրքորոշման յուրացման, շրջապատող աշխարհի հետ նոր փոխգործակցության, հաղորդակցման, ճանաչողության ոլորտների ընդլայնման հետ

Բոլոր ժամանակներում դաստիարակության տարբեր համակարգերում առաջնային է եղել բարոյական դաստիարակության նպատակը: Այսօր դաստիարակչական աշխատանքի միջուկը համարվում է հոգևորբարոյական դաստիարակությունը: Հոգևոր-բարոյական զարգացումը սոցիալականացման գործընթացում անձի արժեքային-իմաստային ոլորտի հետևողականորեն ընթացող ընդլայնումն է և ամրակայումը, մարդու ընդունակության ձևավորումը՝ գնահատել և գիտակցորեն կանգնել ավանդական բարոյական նորմերի և բարոյական իդեալների հիմքի վրա ինքն իր, ուրիշ մարդկանց, հասարակության, պետության, հայրենիքի, ամբողջությամբ վերցրած՝ աշխարհի հանդեպ վերաբերմունքում և հարաբերություններում: Հանրակրթության մեջ

տարրական կրթության մակարդակում սովորողների հոգևոր-բարոյական դաստիարակության և սոցիալականացման նպատակն է բանիմաց, ստեղծագործ, բարձր բարոյական ՀՀ քաղաքացու ձևավորմանը և զարգացմանը նպաստելը: Նպատակը մասնատվում է խնդիրների, որոնք թույլ են տալիս կառուցել դաստիարակության ռազմավարությունը և ապահովել նրա արդյունավետությունը: Տարրական դպրոցի սովորողների դաստիարակության և սոցիալականացման ընդհանուր խնդիրները դասակարգված են առանձին ուղղությունների, որոնցից յուրաքանչյուրը քանի որ սերտորեն կապված է մյուսների հետ, բացահայտում է ՀՀ քաղաքացու հոգևոր-բարոյական զարգացման մի էական կողմ: Դրանք կարելի է դասակարգել հետևյալ խմբերում՝

- ◆ քաղաքացիա-հայրենասիրական դաստիարակություն,
- ◆ հոգևոր և բարոյական դաստիարակություն,
- ◆ ստեղծագործականության և աշխատանքի հանդեպ դրական վերաբերմունքի դաստիարակություն,
- ◆ մտավոր դաստիարակություն,
- ◆ առողջարարական դաստիարակություն,
- ◆ սոցիո-մշակութային և միջմշակութային դաստիարակություն,
- ◆ մշակութա-ստեղծագործական և գեղագիտական դաստիարակություն,
- ◆ անվտանգության մշակույթի և իրավական դաստիարակություն,
- ◆ ընտանեկան արժեքների դաստիարակություն,
- ◆ հաղորդակցական մշակույթի ձևավորում,
- ◆ էկոլոգիական դաստիարակություն: Ինչպես ձևակերպել է մանկավարժագետ Է Ջ. Ասատրյանը, կրտսեր դպրոցականի դաստիարակության խնդիրներն են՝
  - ◆ «տարրական դպրոցում իրականացվող դաստիարակության գործընթացն ուղղել դպրոցականի անձի ամբողջական ձևավորմանը՝ հաշվի առնելով նրա համակողմանի և ներդաշնակ զարգացման նպատակը
  - ◆ կրտսեր դպրոցականներին հաղորդակից դարձնել հասարակական, հոգևոր-բարոյական, ազգային և համամարդկային արժեքներին, գիտությանը, արվեստին, մշակույթին,

♦ ձևավորել կրտսեր դպրոցականների արժեքային կողմնորոշումները,
 ♦ կազմակերպել աշակերտների իմացական գործունեությունը՝ ապահովելով նրանց հասարակական գիտակցության զարգացումը,
 ♦ զարգացնել ինքնահարգանքի, սեփական բարձրարժեքության գիտակցումը, դաստիարակել բարյացակամ վերաբերմունք շրջապատի մարդկանց (թե մեծերի, թե տարեկիցների) նկատմամբ, մշակել մարդկանց հետ վստահելի հարաբերություններ ստեղծելու, երկխոսություն ու հաղորդակցում վարելու կարողություններ,
 ♦ սիրո և հարգանքի միջոցով բավարարել երեխայի պահանջմունքները, ձևավորել մանկական հասարակության մեջ իր դերի և սոցիալական կարգավիճակի գիտակցում, երեխայի շուրջ ստեղծել բարենպաստ պայմաններ»² : Այսպիսով՝ պատմական զարգացման ճանապարհին տարրական դպրոցի դերն այսօր փոխվում է. նախնական գիտելիքներ փոխանցող կրթական հաստատությունից այն դառնում է հիմնարար աստիճան, որը տալիս է շրջակա աշխարհը ճանաչելու ընդհանուր կարողություններ, բացահայտում և զարգացնում է երեխայի ընդունակությունները, մոտիվացնում նրա ինքնակրթական գործունեությունը: Այս բոլորը հիմնավորում ու որոշում են տարրական դպրոցի մանկավարժական գործընթացի յուրահատկությունը և համալիր բնույթը, որը, համեմատած հիմնական դպրոցի հետ, իրականացման ընթացքում դառնում է ավելի բարդ և ունի առավել կարևոր նշանակություն հետագա կրթական արդյունքների ձեռք բերման համար:

---

² Տե՛ս՝ <https://escs.am/files/files/2021-02-08/c23df9485819d1e8030dcca275ff2d7d.pdf>

ԳԼՈՒԽ 2

ԴԱՍՂԵԿԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ և ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՍՂԵԿԻ ԺԱՄԻՆ

Բոլորս էլ գիտենք, որ դպրոցում ուսուցիչն ունի կարևոր նշանակություն, նա է պատասխանատու աշակերտի գիտելիքների համար, շատ կարևոր է նաև այդ ուսուցչի որպես դասարանի ղեկավար պաշտոնը: Իսկ որն է դասարանի ղեկավարի գործը և որն է նրա պարտականությունները՝ կանդրատառնանք այս գլխում:

Դասարանի ղեկավարը (այսուհետ՝ դասղեկ), իսկ տարրական դպրոցում՝ դասվարը՝

1) դաստիարակչական աշխատանք է կատարում իր դասարանի սովորողների շրջանում, հայտնաբերում է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված սովորողի (ընտա-նիքի) և դրա մասին մեկօրյա ժամկետում տեղեկացնում է դպրոցի տնօրենին՝ սերտորեն համագործակցելով մյուս մանկավարժական աշխատողների հետ.

2) մասնակցում է իր ղեկավարած դասարանում սովորողների կրթության առանձ-նահատուկ պայմանների կարիքի դիտարկմանը, բացահայտմանը, գնահատմանը և ման-կավարժահոգեբանական աջակցության համապատասխան ծառայությունների մշակմանը, դրանց ապահովմանը 2) մասնակցում է իր ղեկավարած դասարանում սովորողների կրթության առանձ-նահատուկ պայմանների կարիքի դիտարկմանը, բացահայտմանը, գնահատմանը և ման-կավարժահոգեբանական աջակցության համապատասխան ծառայությունների մշակմանը, դրանց ապահովմանը.

3) նպաստում է սովորողների նկատմամբ դպրոցի և ընտանիքի միասնական մանկավարժական պահանջ-ների կատարման ապահովմանը.

4) անհրաժեշտության դեպքում սովորողների համար կազմակերպում է ուսումնա-կան օգնություն.

5) իրականացնում է դասարանի համար սահմանված գործավարությունը, էլեկտրո-նային գրանցումները, դպրոցի . տնօրինությանը ներկայացնում սովորողների առաջադի-մության, հաճախումների և վարքի մասին տեղեկատվություն .

6) կազմակերպում է սովորողների առողջության ամրապնդմանն ու ֆիզիկական զարգացմանը նպաստող միջոցառումներ, մրցույթներ, նպատակային էքսկուրսիաներ,

7) դպրոցի մանկավարժական խորհրդի քննարկմանն է ներկայացնում սովորողին իրախուսանքի կամ կարգապահական տույժի ներկայացնելու հարցը:³

Դասղեկները դասարանի հետ հիմնական աշխատանք վարողներն են: Դասղեկի առջև խնդիր է դրված՝ միավորել դասավանդող բոլոր ուսուցիչների ջանքերը՝ այս խնդրի իրականացմանը նպաստակառուղիով: Այս տեսանկյունից դաստիարակությունը կարելի է դիտարկել որպես մարդու սոցիալականացման գործընթացի մանկավարժական բաղադրիչ, որը ենթադրում է անձի ձևավորման համար պայմաններ ստեղծելու համար նպաստակառուղիված գործունեություն: Այս գործընթացն է պայմանավորում անձի սոցիալական որակների ձևավորումը՝ նրա պատրաստվածությունը հասարակական կյանքի տնտեսական, քաղաքական ոլորտների բարդ համակարգում մասնակցության համար:

Դասղեկը պատասխանատու է երեխայի սոցիալական պաշտպանության համար , պարտավոր է նրան շրջապատող սոցիալական միջավայրի անբարենպաստ ազդեցությունից պաշտպանելու:

Սոցիալական պաշտպանությունն առաջին հերթին հոգեբանամանկավարժական միջոցների ամբողջություն է, որոնք երաշխավորում են երեխայի օպտիմալ սոցիալական զարգացումը, նրա անհատականության ձևավորումը, հարմարեցումը գոյություն ունեցող սոցիալ-տնտեսական պայմաններին: Այս գործառույթն իրականացնելիս դասղեկը պետք է սուր իրավիճակներից մեկ քայլ առաջ անցնի՝ իրավիճակի ճշգրիտ վերլուծությամբ կանխատեսի իրական խնդիրներն ու դժվարությունները, որոնք կարող են ծագել երեխայի առջև և ուղղորդի, որպեսզի վերջինս կարողանա խուսափել դրանցից: Այս գործունեությունն ուղղված է առավել դժվար իրավիճակում հայտնված երեխաներին (բազմազավակ ընտանիքի երեխա, հաշմանդամ երեխա, փախստական և այլ՝ ուլքեր միջամտության և պաշտպանության առավել կարիք ունեն):

Դասղեկն է ծրագրում սովորողների բազմաբնույթ գործունեությունը՝ ճանաչողական, աշխատանքային, գեղագիտական, ինչպես նաև նրանց՝ դասերից դուրս ազատ փոխհարաբերվելը, ինչը դպրոցականների ժամանցի մաս է կազմում: Դասղեկը ձգտում

³ Տե՛ս <https://secondhandivanovo.ru/hy/business-dress-code/klassnyi-rukovoditel-ego-funkcii-i-obyazannosti-funkcionalnye-obyazannosti.html>

է կանոնակարգել ներդասարանական փոխհարաբերությունները, խթանել առաջնորդության դրսևորումները, ձևավորել պատասխանատվության, փոխօգնության, համագործակցության ոգի: Այստեղ առավել կարևոր է կոլեկտիվ ստեղծագործական գործունեության ձևավորումը և դրա կիրառումն ինչպես կրթական գործունեության մեջ, այնպես էլ դրանից դուրս:

Դասղեկի ևս մեկ գործառույթ է աշակերտական ինքնակառավարման խթանումը: Իսկ որն է դա:

Աշակերտական ինքնակառավարումը սովորողների կոլեկտիվի կենսագործունեության կազմակերպման ձև է, որը երաշխավորում է նրանց ինքնուրույնության խթանումը, օրինակ՝ հասարակական նշանակության նպատակների իրականացման համար որոշումներ կայացնելիս և դրանք իրագործելիս:

Այս գործառույթը դասղեկից ակնկալում է սովորողների դաստիարակվածության ելակետային մակարդակի վերհանում և շարունակական համեմատության մեջ փոփոխությունների արձանագրում: Այն նպատակ ունի հետազոտելու երեխայի անձը և անհատականությունը և վերհանելու ստացվող արդյունքների անարդյունավետության պատճառները:

Դասղեկի մեկ այլ կարևոր գործառույթ է դաստիարակչական աշխատանքի պլանավորումը, այս գործառույթը իրականում օգնություն է հենց իրեն՝ դասղեկին, ինչպես նաև դասարանին՝ գործունեությունն արդյունավետ կազմակերպելու հարցում: Այն կանոնակարգում է մանկավարժական գործունեությունը, հեշտացնում է արդյունքների հետևողական վերահսկումը: Իսկ ինչ ուղղություններով է դասղեկը իրականացնում իր դաստիարակչական աշխատանքները:

Դասղեկի աշխատանքը ենթադրում է նպատակաուղղված, համակարգված, պլանավորված գործունեություն: Աշխատանքի պլանավորումը և համակարգված աշխատանքային պլանների կազմումը կարևոր է աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման համար: Աշխատանքային պլանը պետք է արձարծի դասղեկի գործունեության բոլոր ոլորտները և ուղղությունները, մանկավարժական բոլոր գործառույթները:

Դաստիարակությունը կրթական հաստատության բոլոր մանկավարժների խնդիրն է,

սակայն հիմնական պատասխանատվությունն ընկած է դասղեկի վրա: Սովորողների դաստիարակության գործառույթն ավանդաբար համարվել է դասղեկի մանկավարժական գործառույթներից թերևս ամենաառաջնայինը:

Դաստիարակչական գործունեության նպատակներն ու խնդիրները թելադրվում են ժամանակով և միջավայրով:

Դասղեկի աշխատանքը պետք է ուղղված լինի հասարակական կյանքում, տվյալ կրթական հաստատությունում իրական խնդիրների հաղթահարմանը՝ հաշվի առնելով սովորողների անհատական առանձնահատկությունները և հասարակական կյանքում առկա դրական և բացասական միտումները: Այս գործունեության արդյունավետությունը պայմանավորված է այն բանով, թե մանկավարժը որքանով է տիրապետում տվյալ տարիքային խմբի հետ աշխատանքի նրբություններին, որքանով է քաջատեղյակ դաստիարակության նորագույն մոտեցումներին:

Սովորողների հետ աշխատանքում դասղեկն իր գործառույթներին համապատասխան տարբեր եղանակներ կարող է ընտրել:

Հոգևոր և բարոյական դաստիարակությունն անսպառ, բազմաշերտ ոլորտ է՝ գրականությունը, թատրոնը, բնագիտությունը, ուսուցման ցանկացած գործնական ճյուղ կարող է և պետք է օգնական դառնա երեխայի հոգու զարգացման և աճի համար: Եվ մեր աշխարհը այգու պես կծաղկի, երբ ծաղկեն մեր երեխաների հոգիները: **Երեխաները միշտ էլ մարդկային ցեղի միակ ապագան են»,- գրել է Վ. Մարոյանը:** Ժամանակակից դպրոցին անհրաժեշտ են նյութեր, որոնք զարգացնում են երեխաների հոգին: Մենք դրանում համոզված ենք երեխայի անհատականության հոգևոր և բարոյական զարգացմանը նվիրված առարկաների ի հայտ գալով, ինչպիսիք են մարդասիրությունը, գեղագիտությունը, համաշխարհային արվեստի մշակույթը, ինչպես նաև ուսուցիչների կողմից դասավանդման նոր, ոչ ավանդական մոտեցումների որոնումը: Դասվարները և ուսումնական աշխատանքների կազմակերպիչները կօգնեն երեխաներին բացահայտել իրենց կարողությունները, հակումները, անհատականությունը: Այս ուղղությամբ աշխատանքները կարող են շարունակվել միջին և բարձր մակարդակներում, պետք է հավատանք, որ մեզ այլ, ավելի լավ ապագա է սպասվում: Երբեք ուշ չէ դրա ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելու համար: Եվ ամենալավն այն է, որ առաջին քայլերը նվիրենք

երեխաներին՝ նրանց տալով ամենապայծառ ու լավագույնը, ինչ ունենք: Երեխաների խելացի դաստիարակության վերջնական նպատակը երեխայի մոտ աստիճանական կրթությունն է շրջապատող աշխարհի իրերի հստակ ըմբռնման: Այնուհետև, ըմբռնման արդյունքը պետք է լինի մանկական էության բարի բնագոյների բարձրացումը դեպի բարու և ճշմարտության իդեալների գիտակցված ձգտման, և վերջապես հաստատուն և ազատ կամքի աստիճանական ձևավորումը: Մեր օրերում նյութական արժեքները գերակշռում են հոգևոր արժեքներին, հետևաբար խեղաթյուրված են երեխաների պատկերացումները բարության, գրասրտության, առատաձեռնության, արդարության, քաղաքացիության և հայրենասիրության մասին: Անչափահասների հանցագործության բարձր մակարդակը պայմանավորված է հասարակության մեջ ագրեսիայի և դաժանության ընդհանուր աճով: Երեխաներին բնորոշ է հուզական, կամային և հոգևոր անհասությունը: Ընտանիքի ինստիտուտի քայքայումը շարունակվում է՝ այսպես կոչվածի միջոցով. Երեխաների մոտ ձևավորվում է «սեռական դաստիարակություն», արտամոլության, հակաձեռնողական, հակաընտանեկան վերաբերմունք. Կուլեկտիվ գործունեության ձևերը աստիճանաբար կորչում են: «Ժամանակակից կյանքի քառսն ու խառնաշփոթը, ընտանիքների, հասարակական հաստատությունների փլուզումը, «մարդկային գործոնի» մեղքով վարկաբեկված բարձր գաղափարները՝ այս ամենը պատասխանատվության կորստի հետևանք է: Մարդը, դադարելով պատասխանատվություն կրել իր արածի համար, չի կարողանում իսկապես գնահատել խախտումների խորությունը և անհրաժեշտ ուղղումների բնույթը: Ոչնչանում է նրա կապը շրջապատող աշխարհի հետ... հասարակության կյանքի բուն բովանդակությունը... Ներկայիս սերունդը մեծանում և դաստիարակվում է օրորոցից՝ առանց գավազանների, առանց շրջանակի մթնոլորտում: Կյանքի կառուցվածքը, նրա հիերարխիան, սովորույթները, ցանկացած տեսակի սահմանները՝ արտաքին շրջանակը, որի շրջանակներում հնարավոր է, որ պատասխանատվության ծիլերը աճեն ժամանակակից հասարակության մեջ, անխնա վերացվել են»: Ուստի անհրաժեշտ է օգնել ծնողներին գիտակցել, որ նախ և առաջ ընտանիքում պետք է պահպանվեն և փոխանցվեն նախնիների ստեղծած բարոյական և հոգևոր սովորույթներն ու արժեքները, և որ ծնողներն են պատասխանատու երեխաների դաստիարակության համար: Իսկ

մնացած մասի պատասխանատուն դասդեկն ու ուսուցիչներն են, ովքեր պետք է երեխայի մեջ սերմանեն և դաստիարակեն գեղեցիկը, հաղթանասիրությունը, ազնվությունն ու բարությունը: Ուստի, եթե յուրաքանչյուր ուսուցիչ հանձն առնի բացի գիտելիք տալուց երեխայի մեջ սերմանել նաև վերը նշվածները, ապա մենք կունենանք գիտակից և ազնիվ հասարակություն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մեր թեմայի շրջանակներում կատարված հետազոտության արդյունքում մենք կատարեցինք հետևյալ եզրակացությունները՝

- Բարոյական դաստիարակության հիմնական էությունը անձի բարոյական դաստիարակությունն ու բարոյական զբարգացումն է: Դպրոցականի բարոյական դաստիարակությունն ու բարոյական զարգացումը կախված են տվյալ երկրի սոցիալական պայմաններից, այն հանրությունից, որում նա ապրում և գործում է: Եթե դրանք իրենց բարձրության վրա չեն գտնվում, եթե չկան նյութական ու բարոյահոգեբանական նպաստավոր պայմաններ, քաղաքական առողջ մթնոլորտ, ապա այնտեղ անձի բարոյականությունն ու բարոյական զարգացումը կայուն լինել չեն կարող:
- Բարոյական դաստիարակությունը նպատակաուղղված գործընթաց է, որը ենթադրում է մանկավարժական գործողությունների բովանդակության, ձևերի, մեթոդների և տեխնիկայի որոշակի համակարգ: Դպրոցում դաստիարակության գործընթացը հիմնված է գիտակցության և գործունեության միասնության սկզբունքի վրա, որի հիման վրա հնարավոր է կայուն անհատական հատկությունների ձևավորում և զարգացում՝ նրա գործունեությանը մասնակցությամբ:
- Դաստիարակության կազմակերպման առանձնահատկությունները պայմանավորված են տարիքով: Մանկավարժագիտության մեջ ընդգծվում է դպրոցական կրտսեր տարիքի զգայունությունը մեծահասակների դաստիարակչական ազդեցության նկատմամբ, այդ պատճառով շատ կարևոր է բավարար ուշադրություն դարձնել տարրական դպրոցում դաստիարակչական աշխատանքին: Տարրական դպրոցը երեխայի կյանքում առանձնահատուկ փուլ է, որ կապված է երեխայի կողմից նոր՝ աշակերտի սոցիալական դերի ընդունման և յուրացման հետ, ինչպես նաև աշակերտի՝ նոր սոցիալական դիրքորոշման յուրացման, շրջապատող աշխարհի հետ նոր փոխգործակցության, հաղորդակցման, ճանաչողության ոլորտների ընդլայնման հետ:
- Հոգևոր և բարոյական դաստիարակությունն անսպառ, բազմաշերտ ոլորտ է՝ գրականությունը, թատրոնը, բնագիտությունը, ուսուցման ցանկացած գործնական ճյուղ կարող է և պետք է օգնական դառնա երեխայի հոգու

զարգացման և աճի համար: Եվ մեր աշխարհը այգու պես կծաղկի, երբ ծաղկեն մեր երեխաների հոգիները: **Երեխաները միշտ էլ մարդկային ցեղի միակ ապագան են»,- գրել է Վ. Սարոյանը:** Ժամանակակից դպրոցին անհրաժեշտ են նյութեր, որոնք զարգացնում են երեխաների հոգին:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. <https://bazovo.ru/hy/travmy-nervnoj-sistemy/funkcii-i-vidy-raboty-klassnogo-rukovoditelya-kursovaya-rabota/>
2. <https://escs.am/files/files/2021-02-08/c23df9485819d1e8030dcca275ff2d7d.pdf>
3. <https://podarilove.ru/hy/metody-raboty-klassnogo-rukovoditelya-nachalnyh-klassov-docx---metody/>
4. Բալյան Ա. , Աշակերտի ճանաչողական պահանջմունքները և դրանց ձևավորման ուղիները, Երևան, 1982
5. Հանրակրթության պետական կրթակարգ և միջնակարգ կրթության պետական չափորոշիչ, Երևան, 2004
6. Կոմենսկի Յ. Ա., Մեծ դիդակտիկա, Երևան, 1962

